

Emil Kubiš (30. 10. 1924 – 16. 6. 2007)

V archivní sbírce neprofesionální kinematografie náleží dílu brněnského filmaře Emila Kubiše výsadní postavení nejen pro četnost filmů uchovávaných v NFA, ale především pro autorskou výlučnost, jež toto dílo charakterizuje. Příklady Kubišovy filmové tvorby, které se v NFA nacházejí, lze rozdělit na dvě části — hrané tituly natáčené od počátku 50. let za účasti členů rodiny a přátel a nezaměnitelné animované koláže, které se na amatérských filmových soutěžích začaly objevovat v 90. letech. V NFA uložená autorská kolekce tak odráží poměrně radikální zlom v tvůrčově filmografii, časově související s politickou změnou v listopadu 1989, a současně dokumentuje Kubišovo počáteční nadšení z revolučních událostí (MODLITBA, CESTA NA ZÁPAD) a následnou kritickou reflexi moderního kapitalismu, živelně instalovaného v podmínkách československé resp. české posttotalitní společnosti (AUTOGEDDON, HRAČKA).

—

Otec Emila Kubiše, profesí správce statku, se netajil negativním postojem k poválečnému komunistickému režimu, což mohl být důvod, proč Emil po dosažení středoškolského technického vzdělání nepokračoval ve studiu na vysoké škole a začal pracovat v jednom z brněnských strojírenských podniků. Ze čtyř sourozenců si nejvíce rozuměl s o šest let starším bratrem Ludvíkem, který se věnoval malování obrazů, sochařství a byl členem závodní kapely brněnské Zbrojovky. Ovšem filmování v raném období nejzásadněji

ovlivnilo Ludvíkovo působení mezi divadelními ochotníky, s nimiž vystupoval v zábavných komediálních estrádách. Tady se vytvořil stálý okruh známých, účinkujících v hraných filmech z padesátých let. Z jiných uměleckých oblastí a žánrů se u Emila Kubiše těšily velké oblibě jazz a především literatura. Od dětství psal povídky a básničky, z nichž některé byly publikovány v časopisech pro děti. Později se podle svých slov také účastnil autorských soutěží pořádaných Československým rozhlasem, přičemž výběrová porota jeho hrám opakovaně vytýkala absenci budovatelských motivů.

Zahájení jeho filmařské praxe je spojeno se zakoupením starší kamery Admira 8 D vyrobené ve třicátých letech firmou Jaroslava Suchánka, legendární osobnosti brněnského kinoamatérského hnutí. Účelně zkonstruovaná kamera pro materiál šířky 8 mm disponovala řadou technických funkcí, kterých bratři Kubišové (titulky filmů zahrnovaly společnou značku složenou z iniciál jejich jmen) využívali v bohaté míře. V době filmařských začátků byli oba členy Závodního klubu elektrotechnického závodu Julia Fučíka v Brně a v jeho rámci natáčeli také instruktážní a propagační podnikové snímky, např. o pravidlech správného použití vysokozdvizného vozíku nebo reportáže ze zájezdů zaměstnanců. (V současnosti není známo, že by se některý z filmů dochoval.) Část přiděleného materiálu, kterou se jim v rámci těchto zakázek podařilo ušetřit, pak používali pro vlastní díla — groteskní fantaskní

příběhy, v nichž často vystupovaly jako hlavní hrdinové děti autorů včetně Kubišových synů — Tomáše a Petra.

Pro Emila Kubiše měla účast rodiny a komunity přátel klíčový význam, jak to naznačuje úvodní titulky z *LAPAČE MOTÝLŮ*: „Dějová podstata následujících příhod je smyšlená. Mojí snahou bylo vytvořit rodinnou památku formou hraného filmu. V této činnosti uplatnil jsem svoji zálibu pro filmový amatérismus.“ Samotný režisér si zde zahrál titulní roli lovce motýlů, který odchycené trofeje (vystřižené z papíru) zavírá do ptačí klece. Když mu hrozí napadení místním domorodcem, zachytí se klece, silou „motýlích křídel“ se vznese a odlétá do bezpečí. Inspirace groteskou je u raných Kubišových filmů zřejmá (*NEPODĚŘENÁ HOSTINA*), postupně, spolu s nabýváním filmařských zkušeností, však přestává být dominantní a stává se součástí osobitého iluzorního světa. Ten Kubiš vytvářel podobně jako kdysi Georges Méliès trikovými funkcemi kamery, s tím rozdílem, že nezůstával v zajetí namalovaných kulís.

Dvojexpozice, kombinace záběrů extrémně odlišné velikosti, zpětný chod obrazu, stop trik a animace jsou prostředky, z nichž se rodí poetická snová atmosféra. Chlapeckou výpravu do jeskynních katakomb, která se v závěru ukáže být snem (*TAJEMSTVÍ STARÉ MINCE*), tak filmař inscenuje pomocí knižních fotografií snímaných makrozáběry, s nimiž dvojexpozicí kombinuje reálnou hereckou akci. Úsměvně jsou v těchto fantastických příbězích zpřítomněny dotyky dobové reality: malý hoch bojuje s pohádkovými přízraky pomocí kapesní atomové bomby (*KOUZELNÝ KOBEREC*), zatímco přesná datace dětské vesmírné odysey (13. 6. 1961) ve snímku *PLANETORA* dává tušit inspiraci v nedávném kosmickém letu Jurije Gagarina.

V 70. a 80. letech Emil Kubiš pokračuje v natáčení, aniž by však svoje díla prezentoval na tužemských amatérských soutěžích. Proto se jeho jméno vytrácí z povědomí československého kinoamatérského hnutí, s výjimkou sporadických

technicky zaměřených příspěvků do časopisu *Amatérský film*, kde se snaží podělit s kolegy o získané praktické zkušenosti. Po listopadových událostech roku 1989 se Emil Kubiš, ve věku 65 let, s mimořádnou energií pouští do filmování a jako formu autorské seberealizace volí animovanou koláž. Pracuje s kamerou sovětské výroby Quarz DS8-M a s materiálem formátu S 8mm, na jehož okraj je možné nanést magnetickou zvukovou stopu a vyvolanou kopii následně ozvučit. Prolog Kubišovy nové tvorby, která vzniká na animačním zařízení vlastní konstrukce, představuje obrazový doprovod dvou českých písní: „Modlitba pro Martu“ a „Je na západ cesta dlouhá“, přičemž součástí prvního z nich je krátká dokumentární pasáž pořízená autorem během setkání Václava Havla s občany v brněnském Mahenově divadle v polovině ledna 1990. Pro své další filmy si Emil Kubiš vybíral většinou zahraniční skladby mezinárodně uznávaných zpěváků a skupin artrockové hudby (Peter Gabriel, Pink Floyd, Peter Hammill a jin.), s níž ho seznamoval syn Petr. Razance rockových rytmů, stejně tak rebelantství vůči establishmentu obsažené v textech písní vyhovovaly obrazovému ztvárnění a ideovému přístupu k tématům. Názorová otevřenost, díky které téměř sedmdesátiletý filmař učinil z hudby výrazně mladší generace přirozenou součást svých děl, často překvapovala jejich diváky. Samotné ozvučení na počátku devadesátých let probíhalo velmi jednoduchým způsobem, a to výběrem jedné souvislé části skladby. Později získaná dokonalejší technika již umožňovala zvukovou nahrávku stříhat a přizpůsobovat potřebám filmového obrazu.

V souvislosti s přechodem k technice ploškové animace si Emil Kubiš začal vytvářet rozsáhlý archiv výstřižků a fotografií z časopisů (*Živa*, *100+1* atd.). Kombinace obrazové estetiky komerčních, společenských nebo přírodovědných periodik se závažnými obecnými tématy (konzumní způsob života, hrozba nukleárních zbraní, globální ekologické problémy atd.) vnáší do Kubišových pohyblivých se koláží zneklidňující napětí a su-

rreálnou atmosféru. Kontrast mezi vlastní statickostí časopiseckých výstřihů a jim dodaným jednoduchým pohybem tyto pocity u diváka posiluje a současně s propracovanou kompozicí jednotlivých prvků uvnitř záběru umocňuje výtvarnou originalitu, která se zrodila bez znalosti práce jiných filmařů (Larry Jordan, Harry Smith), u nichž bychom mohli najít, byť alespoň zčásti, určité podobnosti ve formě či poetice. Ze stylové jednoty autorských koláží vybočuje místy přílišná doslovnost použitých obrazových symbolů motivovaná snahou o maximální srozumitelnost sdělované myšlenky.

Za svá díla Emil Kubiš získal v devadesátých letech mnoho ocenění na amatérských filmových soutěžích v tuzemsku i v zahraničí. Mimořádnou satisfakci mu přinesla nabídka anglické rockové skupiny Singsing, jejíž členové projevíli zájem o natočení animovaného klipu k písni „Black“. Ten společně s titulem HOME inspirovaným další písni této skupiny uzavírá filmografii Emila Kubiše.

Jiří Horníček

Filmy Emila Kubiše ve sbírkách NFA

Hrané

Podařená hostina (1953, 8mm)

Lapač motýlů (1954, 8mm)

Kouzelný koberec (1954, 8mm)

Planetora (1961, 8mm)

Tajemství staré mince (1962, 8mm)

Stopa nekončí na Zemi (1963, 8mm)

Lov salamandrů (1974, S 8mm)

Obří střevlík (1976, S 8mm)

Tajemství hradu Marvel (1991, S 8mm)

Animované

Cesta na západ (1990, S 8mm)

Modlitba (1990, S 8mm)

Vichr (1990, S 8mm)

One More Night (1991, S 8mm)

Ruce (1991, S 8mm)

Zed' (1993, S 8mm)

Brouk (1994, S 8mm)

Kámen (1995, S 8mm)

Autogeddon (1996, S 8mm)

Hračka (1997, S 8mm)

Pokušení (1997, S 8mm)

Poděkování Petru Kubišovi za upřesňující biografické a filmografické informace.